

святого, яке присутнє в життєвому просторі віруючої людини. Тобто, в релігійній культурі важливим є почуття благоговіння, яке регулює не тільки поведінку людини, але й її спрямованість; релігійна культура яскраво проявляє цілісність, самодостатність і самовизначеність людини, яка не може бути обмеженою тільки соціально–політичним виміром.

Список використаних джерел

1. Августин. Исповедь / Аврелий Августин. – М.: Республика, 1992.
2. Бердяев Н. А. Самопознание / Н. А. Бердяев. – М.: Правда, 1991. – 336 с.
3. Бозцій. «Утешение философией» и другие трактаты / Бозций. – М.: Наука, 1990. – 414 с. – (сер.: Памятники философской мысли).
4. Кримський С. Б. Заклики духовності XXI століття: [З циклу щоріч. пам'ят. Лекцій ім. А. Оленської–Петришин, 2002 р.] / С. Б. Кримський. – К.: Вид. Дім «КМ Академія», 2003. – 32 с.
5. Малахов В. С. Неудобства с идентичностью / В. С. Малахов // Вопросы философии. – 1998. – №2. – С.43–53.
6. Табачковский В. Г. Человеческое мироотношение: данность или проблема? / В. Г. Табачковский. – НАН Украины, Ин-т философии. – К.: Наукова думка, 1993. – 175 с.
7. Франк С. Л. Смысл жизни / С. Л. Франк / Духовные основы жизни. – М.: Правда, 1992.
8. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – [Пер. с нем.] – М.: Политиздат, 1991. – 527 с. (сер.: Мыслители XX в.).

References

1. Avgustin. Ispoved' / Avrelij Avgustin. – M.: Respublika, 1992.
2. Berdjaev N. A. Samopoznanie / N. A. Berdjaev. – M.: Pravda, 1991. – 336 s.
3. Bojcij. «Uteshenie filosofiej» i drugie traktaty / Bojcij. – M.: Nauka, 1990. – 414 s. – (ser.: Pamjatniki filosofskoj mysli).
4. Kryms'kyj S. B. Zaklyky duhovnosti XXI stolittja: [Z cyklu shhorich. pamjat. Lekcij im. A. Olens'koi'–Petryshyn, 2002 r.] / S. B. Kryms'kyj. – K.: Vyd. Dim «KM Akademija», 2003. – 32 s.
5. Malahov V. S. Neudobstva s identichnost'ju / V. S. Malahov // Voprosy filosofii. – 1998. – №2. – S.43–53.
6. Tabachkovskij V. G. Chelovecheskoe mirootnoshenie: dannost' ili problema? / V. G. Tabachkovskij. – NAN Ukrainy, In-t filosofii. – K.: Naukova dumka, 1993. – 175 s.
7. Frank S. L. Smysl zhizni / S. L. Frank / Duhovnye osnovy zhizni. – M.: Pravda, 1992.
8. Jaspers K. Smysl i naznachenie istorii / K. Jaspers. – [Per. s nem.] – M.: Politizdat, 1991. – 527 s. (ser.: Mysliteli XX v.).

Vergeles K. M., PhD, Associate Professor, Vinnitsa National Medical University Pirogov (Ukraine, Vinnitsa), kvergeles@gmail.com

Identity of human and religious culture in the space of contemporary globalization

The article deals with the problem of identity of the person who is relevant to philosophy, religion, psychology, cultural Studies XXI century. The reasons of crisis of identity in modern society; desire and search for man in terms of spirituality; expanding the horizons of consciousness. Emphasized on the special significance of culture and religious culture to deploy spirituality, identification of man's place in reality.

Keywords: identity, self-determination, people, person, society, culture, religious culture, spirituality, globalization.

Vergeles K. H., кандидат философских наук, доцент, Винницкий национальный медицинский университет им. Н. И. Пирогова (Украина, Винница), kvergeles@gmail.com

Самоидентификация человека и религиозная культура в пространстве современной глобализации

Раскрывается проблема самоидентификации человека, которая является актуальной для философии, религиоведения, психологии, культурологии XXI века. Анализируются причины кризиса самоидентификации в современном обществе; стремление и поиски человека в аспекте духовности; расширение горизонтов его сознания. Отмечается особое значение культуры и религиозной культуры для развертывания духовности, выявления места человека в действительности и реальности.

Ключевые слова: самоидентификация, самоопределение, человек, личность, социум, культура, религиозная культура, духовность, глобализация.

* * *

УДК 2–1:[27–23:33](045)

Гончаренко Д. І.,
аспірант кафедри філософії, Київський університет
ім. Бориса Грінченка (Україна, Київ),
AliceCooper86@yandex.ru

РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО–ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ У БІБЛІЇ

З позиції релігієзнавства аналізуються соціальні та економічні проблеми, які порушуються у Біблійних канонах. Проводиться дослідження економічної складової біблійних вчень, що стосуються торгівлі, праці, багатства, податку. Вивчається біблійний світогляд на економічні аспекти життя суспільства і людини. Метою роботи є визначення соціально–економічної концепції Біблії, що сформували основу соціальних доктрин Християнської Церкви. Встановлено, що біблійне соціальне вчення розглядає актуальні для сьогодення питання економічного характеру, що базуються на принципах любові, віри, чесності і справедливості.

Ключові слова: Біблія, вчення, економіка, проблема, соціально–економічні, багатство, праця, торгівля, податок.

Біблія – священна книга, яка лягла в основу християнського віровчення. Пронизані мудрістю сторінки Святого Письма, містять відповіді на актуальні питання, що турбують християнина, який проживає своє нелегке земне життя, забезпечує його порадами та настановами. Дає можливість орієнтуватися у складних, запутаних лабіринтах повсякденних проблем, наводить його на шлях істини та пробуджує в ньому ті цінності, які вважаються Біблією найголовнішими для спасіння людської душі – чесність, любов, порядність, віра. Різноманітність проблем, які підпадають під увагу Святого Письма, можуть варіюватись від духовно–етичних до соціальних, правових, економічних тощо. Саме через широкий діапазон висвітлених проблем, вчення з Книги було покладено в основу доктрин Отців Церкви, і далі розвиваючись трансформувалось в офіційні концепції та вчення Християнської Церкви. Вчення християнських богословів минулого і, згодом, самої Церкви, формувалося не лише на позиціях віри та духовності, а й з урахуванням соціальних та господарських (економічних) аспектів буття людини. Тому, для цілісного розуміння етапів формування соціальних та господарських доктрин Християнської Церкви, необхідно дослідити їх витоки – провести аналіз соціально–економічних проблем, які були порушені у біблійних віровченнях.

У вітчизняній науці, дослідженню даної проблеми присвячена публікація Л. Л. Кістерського, де автор розглядає економічні положення Біблії для виявлення інструментів, які можуть бути застосовані для подолання кризи в Україні. Стаття О. О. Литвина, в якій визначено основні економічні ідеї християнства, вивчається вплив біблійних економічних концепцій на сучасну економіку та запроваджується спроба поєднати економічні ідеї християнства з посткризовою економічною стратегією України. Серед іноземних науковців, особливу увагу проблемі соціально–економічних учень Біблії, було приділено у низці публікацій С. В. Лукіна і, зокрема, в його роботі «Християнские экономические эссе», де автор виявляє в біблійних текстах проблеми, що мають економічний характер і здійснює їх аналіз відповідно до сучасної економічної теорії. Вище зазначенні науковці розглядають дану проблему однобічно – у зв'язку з економічною теорією та в контексті розвитку економічної думки. Проте, в Україні, залишається слабо розвиненим дослідження соціально–економічних проблем Біблії з позиції українського релігієзнавства.

Завдання статті: Це дослідження має на меті встановити і проаналізувати соціальні та економічні концепції Біблії, які лягли в основу соціальних доктрин християнських конфесій.

Швидкий розвиток суспільства змусив християнство розширити сферу своєї відповідальності і займатися не тільки традиційними проблемами духовного характеру, а й цікавитися питаннями впорядкування соціально-господарського життя вірян. Передусім це пов'язано з тим, що життя людини дедалі більше залежить від соціально-економічної складової. Направленість та інтенсивність розвитку соціально-економічних процесів впливає не тільки на матеріальне благополуччя, а й на розвиток світогляду, формування морально-етичних та духовних якостей як всього суспільства, так і окремого індивідуума. Християнська Церква змушена була сприймати дійсність у всіх її проявах і перебудувати свою політику, реагуючи на швидкі трансформації світу і разом з тим враховуючи перетворення у світогляді та свідомості людини.

Такою реакцією духовного інституту стало формування соціальних доктрин. Першою до формування соціальних доктрин приступила Римо-Католицька Церква, й у 1891 році в енцикліках папи Лева XIII була офіційно викладена програма Церкви з питань суспільного життя. Згодом, майже два століття потому, у 2000 році Ювілейним Архієрейським Собором були затвердженні Основи соціальної концепції Російської Православної Церкви. Окрім звичних соціальних аспектів, офіційні церковні документи включали в себе й аналіз економічних або соціально-економічних проблем. Звісно, що соціальні доктрини католицизму і православ'я не виникли з нічого, їм передували багатолітній історичний і еволюційний шлях становлення від самого заснування християнства.

Базис для соціального вчення християнства було закладено ще у біблійних текстах. Саме на сторінках Святого Письма читач може віднайти багато моментів, пов'язаних із соціальною тематикою, а крім того, серед них є і те, що безпосередньо пов'язане з економікою та її регулюванням. Масив «біблійної економічної теорії» не такий вже малий – в кожній книзі Старого або Нового Заповітів можна віднайти те, що підлягає розгляду з точки зору економічної теорії: багатство і його накопичення, організація праці і виробничий процес, позика, відсотковий процент, лихварство, податки або власність та багатство іншого, що є актуальним і в наш час.

За підрахунками американського публіциста Гордона Дейтона, Біблія пропонує 500 молитовних віршів, близько 500 віршів щодо віри і більше ніж 2350 віршів, що стосуються економічних питань, де фігурують теми грошей і майна, а в 16 з 36 притч згадується про гроші та майно [2, с. 7].

Першим питанням нашого дослідження є проблема відношення Біблії до матеріального світу та багатства як категорії, що нерозривно пов'язана з продуктивною діяльністю людини. Звісно, що Біблія чітко проводить кордон між багатствами духовними і матеріальними. Причому матеріальна основа ставиться нижче від духовної. Духовно досконала людина – ось мета біблійного вчення, а основними пріоритетами християнської релігії є розкриття в людині милосердя, любові, доброти та віри. Для християнина Біблія є провідником до вічного неземного життя, а отримати його можна лише через тренування духовної досконалості. Жодні матеріальні

статки не можуть забезпечити людській душі гідне місце у потойбічному світі, а тільки те, що вона заслужила своїми земними діями: «Ліпше добре ім'я за багатство велике, і ліпша милість за срібло та золото» [1, Прип. 22:1], крім того для Бога, з точки зору Біблії, моральні якості вважаються навіть важливішим за справляння релігійного культу і приношення божественної пожертви [1, Прип. 21:3].

Позиції Старого та Нового Заповітів щодо матеріального світу мають деяку відмінність. У Новому Заповіті посилюється акцент на важливості духовного аспекту життя людини і, в першу чергу, це помітно у ставленні до проблеми багатства – тут воно має негативне забарвлення. У новозавітній традиції багатство є тією негативною стороною земного життя, яке руйнує дух людини, віддаляє його від Бога, примушує піклуватися про матерію, яка є тлінною і веде до забуття про вічне – свою душу. В Євангелії, апостол Матвій, цитує Христа який запитав: «Яка ж користь людині, що здобуде весь світ, але душу свою занепасть? Або що дасть людина взамін за душу свою?» [1, Мат. 16:26], а слова Ісуса, які відомі широкому загалу люду про те, що легше верблюду пройти крізь вушко голки, аніж багатому потрапити у Царство Небесне [1, Мат. 19:23] (ця фраза Ісуса в Новому Заповіті цитується двічі у Євангеліях від Матвія і Марка) говорять, що матеріальні статки можуть завдати людині на її шляху до духовної досконалості та позбавити шансів на отримання благ вічних. Новозавітні традиції пов'язують накопичення багатств із обманом, жадібністю, підлістю, гординою, духовним і тілесним розбещенням [1, 2 Пет. 2:2–15] – тими пороками, які християнство намагалося викоринити з людини, привівши її до вищої моралі і тим самим наблизити її до Бога. Патологічна пристрасть до збільшення статків приводить до морального і духовного занепаду, витісняє з серця віру, любов, а також стає причиною лиха на землі [1, Тим. 6:9–10], бо «не можна одночасно служити і Богу і мамоні» [1, Мат. 6:24]. Людина забуває, що є суттю справжнього багатства, а справжнім багатством, за Новим Заповітом, є «багатства повного розуміння, для пізнання таємниці Бога, Христа...» [1, Кол. 2:2].

Старий Заповіт, на відміну від Нового, має більш стриману позицію щодо людського багатства і не так категорично виступає проти матеріальних благ, хоча у старозавітних текстах зустрічається осуд надмірного збагачення, особливо такого, що відбувається неправомірним шляхом. Головна відмінність полягає в тому, що джерелом багатства людини виступає Бог [3]. Все відбувається на його розсуд: кому дати можливість стати заможним, а кого позбавити блага на цій землі. Кожен отримує відповідно до своїх діянь: хто сумлінно служив Богу і дотримувався його настанов, той отримує відповідну винагороду, той, хто порушував заповіді Господні втрачає її [1, Сам. 2:7–8, Бут. 13:2, Цар. 3:13]. Про багатство як Дар Божий говорять такі слова: «Також кожна людина, що Бог дав їй багатство й маєтки, і владу їй дав споживати із того, та брати свою частку та тішитися своїм трудом, то це Божий дарунок!» [1, Ек. 5:18]. У Старому Заповіті багатство і побожність не суперечать один одному, бо ж такі шановані біблійні мужі, як праведник Йов; патріарх Авраам, його син Ісак та онук Яків, а також Йосиф, який став довіреною особою фараона, і відомий цар Соломон – були заможними [1, Йов 1:1–3; Бут. 13:2;

Бут. 26:12; Бут. 41:41–44; Ек. 2:8]. Слід також додати, що в Старому Заповіті основою багатства, окрім праведності і служіння Господу, могло виступити і прагнення сумлінно працювати: «Ледача рука до убозтва веде, рука ж роботяща збагачує» [1, Пр. 10:4].

Треба зазначити, що відношення до праці у Біблії, на відміну від античності, де фізична праця не була шанованою справою, і де весь тягар трудової діяльності перекладався на рабську силу, набула зовсім іншого змісту: по-перше, праця була винесена у категорію почесного дійства, а, по-друге, християнство сприяло тому, що праця стала однією з умов існування людини, бо через працю людина могла і може задовольнити свої потреби як у духовній, так і у матеріальній площині. Завдяки праці життя людини наповнюється сенсом, встановлюються цілі та пріоритети. Відбувається самоорганізація життєдіяльності як людини, так і самого суспільства, в якому та перебуває. Встановлюються справедливість у перерозподілі матеріальних благ, відповідно до вмінь, здібностей та бажання індивідууму працювати або створювати блага. З першої сторінки Біблії, читачеві подається приклад того, що навіть Вищі сили вдаються до трудів: Бог, працюючи протягом шести днів, створив цей Світ і заселив його живими істотами [1, Бут. 1:1–31], далі, коли Бог карає Адама за те, що він скуштував заборонений плід «добра і зла», кажучи йому: «у поті свого лица ти їстимеш хліб, аж поки не вернешся в землю, бо з неї ти взятий. Бо ти порошок, і до пороху вернешся» [1, Бут. 3:19] зміщуються акценти – відтепер робота стає життєвим обов'язком вже людини, а не Бога. Біблія ставиться до праці як до Божої заповіді. Майже кожний біблійний персонаж задіяний в якійсь трудовій діяльності, причому ремесла різноманітні: так сини Адама – Авель був пастухом, Каїн – оброблював землю. Трудова повинність продовжується і родом Каїна [4, с. 116].

Святе Письмо постійно протиставляє працю лінощам – щодо останньої йдеться як про непродуктивну рису характеру людини – через неї людина завдає собі страждання. Відомий вислів апостола Павла, який у наш час став фразеологізмом: «Як хто працювати не хоче, нехай той не їсть!» [1, 2 Сол. 3:10] говорить, що людина, через трудову продуктивність, сама здатна передбачити, впливати і забезпечувати своє майбутнє. Для того щоб бажане у майбутньому, набуло реальної форми, людині потрібно щось робити, щось створювати, до чогось себе спонукати, бо в іншому випадку наблизитись до поставленої мети не можливо [1, Ек. 11:4–6]. Більш того, праця і все, що з нею пов'язане, повинно виходити із власної доброї волі самої людини. Притча про мурашку, яка постійно працює, щоб вибудувати собі мурашник і «не має вона над собою ні начальника, ані володаря», і робить вона це з власної волі, через розуміння необхідності, а не від примусу стороннього. Визначившись з відношенням Біблії до роботи, як обов'язкової людської діяльності, слід відзначити, що у Святому Письмі регулюються проблематики взаємовідносин між учасниками виробничого процесу – підлеглим і роботодавцем або «працею та капіталом». Старозавітна концепція несе в собі зародки основ трудового законодавства, де викладаються права найманого працівника і роботодавця, а також формуються принципи укладання між цими суб'єктами угоди щодо відповідальності сторін. Через біблійну мораль формуються принципи верховенства

права, вимагається від кожного з учасників дотримання своїх зобов'язань. Для найманого працівника вимогою є належне і сумлінне виконання взятих на себе зобов'язань зі створення продукту на потребу роботодавця і передачі права на користування цим продуктом, а від останнього – відповідно оцінити результат праці найманого працівника. Від роботодавця Біблія вимагає толерантно і етично ставитись до підлеглого (бо він є залежним), забороняється жорстоко з ним поводитись [1, Лев. 25:43], або зловживати його скрутним матеріальним або соціальним становищем знаючи, що наймит готовий віддати більше, ніж отримати лише для того, щоб забезпечити своє мінімальне існування [1, Втор. 24:14]. Крім морально-етичних сторін взаємовідносин між наймитом та підприємцем, Біблія розглядає і технічну складову соціально-економічної співпраці. Якщо від наймита, як вже говорилось вище, вимагається якісне виконання покладених на нього зобов'язань, то від роботодавця вимагається вчасно забезпечувати працівника зарплатою – розраховуватись відразу, в той же день, коли була виконана робота [1, Втор. 24:14–15]; не затримувати її [1, Лев. 19:13] і не обманювати працівника із матеріальною винагородою [1, Ерем. 22:13]. Обидва учасника соціально-трудова відносин несуть відповідальність, окрім взаємної, ще й перед Богом. Зловживання як збоку нанита, так і зі сторони найманого робітника – не припустимі, але Святе Письмо більш суворо засуджує правопорушення збоку християнина-роботодавця: «І прибуду до вас Я на суд, і буду свідком швидким проти чарівників, і на перелюбників, і проти тих, хто присягу складає на лжу, і проти тих, хто заплагою наймита тисне, вдову й сироту, хто відхилює право чужинця, Мене ж не боїться, говорить Господь Саваот» [1, Мал. 3:5]. З першого погляду може видаватися, що тут є несправедливість, але через логічний вивід можна довести наступне: якщо наймит нехтує своїми зобов'язаннями то, в першу чергу, страждає він сам бо «людину примушує працювати її рот» [1, Пр. 16:26], якщо до порушень вдається начальник, то від цього страждає інша людина (наймит) – в нього втрачається можливість для існування. Біблія закладаючи проповіді милосердя до людини і любові до ближнього не може допустити, щоб люди завдавали страждання один одному. Таким чином, Біблія регулюючи опозиції робітника-начальника, створює умови для економічного інтересу, тобто взаємній вигоді та користі, яка досягається внаслідок дотримання та реалізації взаємних економічних відносин. Щоб уникнути непорозумінь між роботодавцем і найманим робітником ще до того, як вони вступають у соціально-економічні взаємовідносини по створенню блага або продукту, Біблія радить роботодавцю зважено відноситись до підбору кадрів для виконання тієї чи іншої роботи. Враховувати професійно-кваліфікаційний рівень найманого робітника, його здібності та навички. Так, цар Давид говорив своєму сину Соломону про важливість підбору кваліфікованих кадрів у разі виконання якоїсь важливої роботи: «А оце черги священників та Левитів для всякої служби Божого дому. І будуть з тобою в усякій праці ревні люди, здібні на всяку службу, а начальники та весь народ, на всі накази твої» [1, 1 Хр. 28:21]. Тому важливим для людини є віднайти і розгледіти в собі ті таланти, хисти, здібності, той дар, який закладений Богом, щоб використовувати його приносити користь іншим: «І ми маємо різні дари, згідно з благодаттю, даною нам: коли пророцтво, то виконуй його в

міру віри, а коли служіння, будь на служіння, коли вчитель на навчання, коли втішитель на потішання, хто подає у простоті, хто головує то з пильністю, хто милосердствує то з привітністю!» [1, Рим. 12:6–8].

До найдревнішої трудової діяльності, як форми соціально-економічних відносин, можна віднести торгівлю, що виникла в процесі обміну товарами та послугами, цінностями та грошима. Розподіл праці створював надлишки, які могли бути обмінені на іншу необхідність, а згодом, з появою грошей, надлишки продукту продавалися чи викупалися, що сприяло виникненню товарно-грошових відносин. Тому «торгівля» в Біблії не забороняється, а сприймається як необхідний процес для існування держави (успішні торговельні відносини сприяють його процвітання). Праця розглядається в контексті трудової діяльності людини, яка направлена на забезпечення власного існування або існування родини. Найбільшого розквіту торгівля набула при правлінні царя Соломона: «Торгівля з іншими народами була ще одним вкладом у розвиток економіки царства. Міжнародна обстановка сприяла появі в Ізраїлі сильного лідера... Соломон заключив з декількома народами торгові угоди, які підняли багатство і престиж Ізраїлю... Морські міста Тир та Сидон також були пов'язанні торговими відносинами з Ізраїлем... Деяка торгівля йшла через каравани верблюдів. Але найбільш важлива торгівля велась морем через союзника в обличчі Тіра. Можливо, що кораблі Соломона ходили до берегів самої Іспанії і привозили звідти срібло. Соломон став володарем великої торгової імперії» [6, с. 408].

Висвітлюючи проблему торгівлі, Біблія формує своє врівнення на етичній стороні взаємовідносин між покупцем і торговцем. Книга звертається до кожної зі сторін пробудити в собі чесність, порядність, повагу один до одного, проявити милосердя і любов, що є наскрізним мотивом Нового завіту і найбільшою у Законі заповіддю – «люби свого ближнього, як самого себе» [1, Мат. 22:39]. Біблійний пророк Амос закликав до торговців: не притискати бідних і не обманювати «зменшивши ефу» або «викривляючи обману вагу»; викриваючи їх в тому, що вони не шанують традиції, навіть у дні, коли торгівля заборонена, заждуть швидше приступити до своєї нечесної торгівлі заради власного збагачення [1, Ам. 8:4–6]. Суворо засуджується застосування мір і ваг обманних, сам Бог застерігає від цього торговців: «Не буде в тебе в торбі твоїй подвійного каменя до ваги, великого й малого, не буде тобі в твоїм домі подвійної ефи, великої й малої. Камінь до ваги буде в тебе повний і справедливий, ефа буде в тебе повна й справедлива, щоб продовжилися дні твої на землі, яку Господь, Бог твій, дає тобі» [1, Втор. 25:13–15]. Слід відмітити, що особливу увагу в питаннях етики торгівлі, Біблія приділяє саме торговцям, як людям, що мають схильність до сріблоступства і матеріальної наживи. Вони вразливі до жаги збагачення, а від цього втрачають відчуття людяності, духовності. Розцінюють людину не з погляду християнської любові, а як джерело наживи і матеріального статку.

Окрім торгівлі, Книга розглядає одну з найстаріших форм фінансових взаємовідносин між державою та її громадянами – податок. Податок сприймається як необхідність, оскільки забезпечує основну дохідну частину державної казни з якої кошти перерозподіляються і направляються на забезпечення певних потреб. Біблія

розглядає проблему оподаткування з декількох позицій: по-перше податок, як форма жертво приношення – подяка Богу; по-друге, церковний податок – «десятина» на утримання релігійних общин і по-третє, податки та збори, що сплачувався державним інститутам. Жертва – подяка віддавалась самому Богу, за його велінням, яке він передав через Мойсея народу Ізраїлю – робити добровільні і чисті від помислів приношення: «А оце те приношення, що візьмете від них: золото, і срібло, і мідь, і блакить, і пурпур, і червень, і віссон, і козина вовна, і шкурки баранячі, начервоно пофарбовані, і шкурки тахашеві, і дерево акацій, олива на освітлення, пахощі до оливи намащення, і пахощі для кадила, і каміння оніксове, і каміння на оправу до ефоду й до нагрудника. І нехай збудують Мені святиню, і перебуватиму серед них» [1, Вих. 25:3–8]. З цитати зрозуміло, що Бог просить разові пожертви на будівництво Храму, але в наступному уривку Книги, Бог наказує приносити щоденні пожертви і озвучує перелік жертвених продуктів, які мають споряджати на жартівнику: «ягнята, однорічного віку, двоє на день завжди» – одне ягня для ранкового, а інше для вечірнього ритуалу, а крім цього «...і десятину ефи пшеничної муки, мішаної в товченій оливі, чверть гіну, і на лиття чверть гіну вина на одне ягня» [1, Вих. 29:38–42].

Пожертва була справою добровільною: «...Ізраїлеві сини приносили добровільні дар для Господа» [1, Вих. 35:29]. Надання її базувалося на добродійності людини, його духовних якостей, розуміння необхідності віддати пошану Творцеві, висловлюючи тим самим йому свою любов, вдячність та шанування. В Біблії жертва виступає елементом релігійного обряду і це є головною відмінністю, що відрізняла її від повинності сплачувати податок на користь державних органів. З цього приводу апостол Павло, у своєму зверненні до Коринтян каже, що кожен має давати так, як підказує йому його серце і не через примус і не через смутку від втрати бо «Бог любить того, хто з радістю дає!» [1, 2 до Кор. 9:7].

Більш складною проблемою в Біблії є питання «десятини». Цей податок виник ще до Мойсея, як відрахування Авраамом десятої частини всіх багатств, які він здобув внаслідок перемоги над чотирма царями, первосвященнику Мелхіседеку [1, Бут. 14:19–20]. У майбутньому «десятина» була закріплена офіційно для утримування старту священнослужителів, храму та витрати на проведення обрядів богослужіння. Найбільш акцентовано про «десятину» говорить саме у Старому Заповіті, розкривається подробиці цього виду податків. У книзі Буття, Яків просить Бога захисту під час його небезпечній подорожі і дає обітницю, що після свого повернення до дому батька, буде повертати Богу частину від всього того, що він йому сам дасть [1, Вих. 35:22–24]. У Старозавітних традиціях, десятина мала різні вираження: вона могла відраховуватись від врожаю, від приплоду худоби: насіння або плодів дерева – десятина Бога і святиня Господа, як і десятина з дрібною та великою худоби [1, Лев. 27:30–32], або у грошовому виразі: десятина від «породження землі» могла сплачуватись їй у грошовій формі, але тоді сума її збільшувалася на 20%: «А якщо дійсно викупить хтось свою десятину, той додасть п'яту частину її над неї» [1, Лев. 27:31; 7, с. 259].

Розподілялась десятина на утримання безземельного коліна Ізраїлевого – левітів, а також священників [1, Чис. 18:25–29]. Юдеї відносили десятину зі всього Ізраїлю

до Єрусалимського Храму – Дому Господнього [1, Втор. 12:17–18]. Крім того, існував так званий «рік десятини», коли кожен третій рік десятина збиралась по місцю проживання і віддавалась на потреби бідних, сиріт, знедолених, левітам, які жили поруч [1, Втор. 14:28–29]. Дещо змінюються підхід до розуміння десятини у Новому Заповіті – там немає чіткого визначення, що християнам потрібно віддавати десятину від своїх доходів, але говориться, що християнин може жертвувати стільки, скільки він може собі цього дозволити від свого достатку [1, Кор. 16:2]. Новозавітний канон не відкидає ветхозавітну традицію і нагадує, що по закону левіти мають брати десятину від своїх братів, але наголос робиться не на обов'язковості, а на людській добровільності, що йде від милості, любові та справедливості. Тому головне щоб людина прийшла до ідеї допомагати іншим через духовні перебудови, а не через примус: «Горе вам, книжники та фарисеї, лицеміри, що даєте десятину із м'яти, і ганусу й кмину, але найважливіше в Законі покинули: суд, милосердя та віру; це треба робити, і того не кидати» [1, Мат. 23:23].

Проблема державного оподаткування розглядається Біблією як явище необхідне для існування держави та її інститутів. В книзі Царів описано, що мудрий цар Соломон правив Ізраїлем розділивши його на 12 округів, яким правила 12 намісників і намісники ці «годували царя та дім його, місяць на рік був на одного на годування» [1, 1 Цар. 4:7], а несправедлива податкова політика його сина-наслідувача Рехав'ама призвела до розколу країни [1, 2 Хрон. 10:2–24]. Якщо у Старому заповіті ставлення до державних податків не однозначне, то у Новому Заповіті устами самого Ісуса говориться: «Тож віддайте кесареви кесареви, а Богові Боже» [1, Мф. 22–18]. Апостол Павло викладав думку Ісуса римлянам: «Тож віддайте належне усім: кому податок податок, кому мито мито, кому страх страх, кому честь честь» [1, Рим. 13:7].

Висновок. Біблія, розглядаючи цілу низку соціально-економічних проблем, сформулила підґрунтя для їх подальшої розробки християнським теологами. А вже озвучені на сторінках Святого писма ідеї, проходили крізь час віків, жодним чином не втрачаючи своєї актуальності. Викладений матеріал статті доводить, що Книга переймалася не лише питанням суто духовного характеру, а й допомагала християнам впорядкувати і господарську діяльність, порушуючи питання торгівлі, податків, праці, взаємовідносин між наймитом і наймачем тощо. По кожному із окреслених соціально-господарських тематик, Біблія намагається направити християнина в руслах основних її концепцій – любові, віри, чесності, справедливості. Навіть у повсякденних, мирських питаннях, людині завжди треба пам'ятати про духовну сторону свого життя і чинити відповідно до настанов Творця.

Список використаних джерел

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / [Текст]: із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / Пер. І. Огієнко. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2002. – 1159 с.
2. Дейтон Горвард. Деньги любят счет: библейское руководство к тому, как зарабатывать, тратить, откладывать, инвестировать, жертвовать деньги и изымать долги / [Пер. с англ. А. В. Карпов]. – Волгоград: Панорама, 2009. – 196 с.
3. Иринея (Пиковский). Богатство. Размышления над страницами Библии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravoslavie.ru/jurnal/66151.htm>

4. Grigore Piroasca. Angela Rogojanu. The Biblical Matrix of Economics // Bucharest Academy of Economic Studies. Theoretical and Applied Economics Volume XIX. – 2012. – No.5 (570). – P.115–124.

5. Кістерський Л. Л. У пошуках виходу з кризи: Біблія очима економіста / Л. Л. Кістерський // Економіка України. – 2014. – №1. – С.21–32.

6. Рыбальченко Н. Кто есть кто в Библии: Словарь всех библейских имен / Пер. с англ. Н. Рыбальченко. – Александрия: Ездра, 2007. – 480 с.

7. Лукин С. В. Христианские экономические эссе / С. В. Лукин // БГУ, Экономический фак. – Минск: БГУ, 2015. – 482 с.

References

1. Biblija abo Knygy Svyjatogo Pys'ma Starogo j Novogo Zapovitu / [Tekst]: iz movy davn'ojevrejs'koi' j grec'koi' na ukrai'ns'ku doslivo nanovo perekladena / Per. I. Ogijenko. – K.: Ukrai'ns'ke Biblyjne Tovarystvo, 2002. – 1159 s.

2. Dejton Gorvard. Den'gi ljubjat schet: biblejskoe rukovodstvo k tomu, kak zarabatyvat', tratit', otkladyvat', investirovat', zhertvovat' den'gi i izymat' dolgi / [Per. s angl. A. V. Karpov]. – Volgograd: Panorama, 2009. – 196 s.

3. Irinej (Pikovskij). Bogatstvo. Razmyshlenija nad stranicami Biblii [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.pravoslavie.ru/jurnal/66151.htm>

4. Grigore Piroasca. Angela Rogojanu. The Biblical Matrix of Economics // Bucharest Academy of Economic Studies. Theoretical and Applied Economics Volume XIX. – 2012. – No.5 (570). – P.115–124.

5. Kisters'kyj L. L. U poshukah vyhodu z kryzy: Biblija ochyma ekonomista / L. L. Kisters'kyj // Ekonomika Ukrai'ny. – 2014. – №1. – S.21–32.

6. Rybal'chenko N. Kto est' kto v Biblii: Slovar' vseh biblejskih imen / Per. s angl. N. Rybal'chenko. – Aleksandrija: Ezdra, 2007. – 480 s.

7. Lukin S. V. Hristianskie jekonomicheskie jesse / S. V. Lukin // BGU, Jekonomicheskij fak. – Minsk: BGU, 2015. – 482 s.

Goncharenko D. I., postgraduate student of the chair of philosophy of the Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine, Kyiv), AliceCooper86@yandex.ru

Religious analysis of socio-economic problem in the Bible

With religious studies position is analyzed social and economic problems are touched in the Biblical canon. The economic components of the biblical teachings in the part of trade, labor, wealth, tax are explored in this article. Determined of biblical worldview on the economic aspects of society and person. The purpose of the research is determination of socio-economic concepts of the Bible, which formed the basis of the social doctrine of the Christian Church. It was found that the Bible's social doctrine considers modernity topical economic issues, which are based on the principles of love, faith, honesty and righteousness.

Keywords: Bible, doctrine, economy, problem, socio-economic, wealth, labor, trade, tax.

Гончаренко Д. И., аспирант кафедры философии, Киевский университет им. Бориса Гринченко (Украина, Киев), AliceCooper86@yandex.ru

Религиведческий анализ социально-экономических проблем в Библии

С позиции религиоведения анализируются социальные и экономические проблемы, которые затрагиваются в Библейских канонах. Проводится исследование экономических составляющих библейских учений в части торговли, труда, богатства, налога. Изучается библейское мировоззрение на экономические аспекты жизни общества и человека. Целью работы есть определение социально-экономических концепций Библии, которые сформировали основу социальных доктрин Христианской Церкви. Установлено, что библейское социальное учение рассматривает актуальные для современности вопросы экономического характера, которое базируется на принципах любви, веры, честности и справедливости.

Ключевые слова: Библия, учение, экономика, проблема, социально-экономический, богатство, труд, торговля, налог.

* * *